

הנגשת תוצרי מחקר ומאמרים אקדמאיים

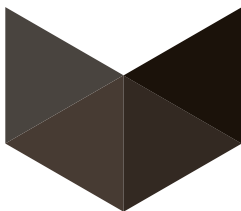
המרכז למשפט וטכנולוגיה

The Haifa Center for Law & Technology

הנגשת תוצרי מחקר ומאמרים אקדמאיים

למה זה חשוב לנו כחוקרים?
למה זה חשוב למוסד שלי?
מה ניתן לעשות?

תוכן עיניינים

07.....הקדמה **01**

מדוע חשוב לשפר את נגישותם
של פרסומים אקדמיים?.....**09** **02**

בעיות שעלולות למנוע נגישות
למחקר.....**11** **03**

מודלים אפשריים להנגשת
מאמרים.....**13** **04**

מה ניתן לעשות?.....**17** **05**

מילון מונחים.....**18** **06**

פרסומים אקדמיים מהווים תפוקה חשובה של העשייה האקדמית והקידום האישי.

עד העשור האחרון הוצאו לאור פרסומים אקדמיים בכתבי עת מודפסים. הפרסום נעשה באמצעות מוציאים לאור שבמקרים רבים הם הוצאות מסחריות הפועלות למטרות רווח.

התוצאה היא שרבים מן הפרסומים המדעיים מופצים בכמות מוגבלת ובמחיר גבוה ואינם נגישים לחוקרים בפרט ולציבור הרחב בכלל.

רשת האינטרנט חוללה מהפכה באפשרויות הגישה לתוצרי מחקר מדעי ולפרסומים מדעיים.

אנו כחוקרים יכולים לפעול לשם שיפור נגישותם של פרסומים מדעיים ותוצרי מחקר לשם קידום המחקר האקדמי ותרומתו הציבורית, תוך שמירה על זכויותינו ועל הקידום המקצועי.

חוברת זו נועדה להציג את חשיבות הנושא והדרכים המעשיות לקידומו.

מדוע חשוב לשפר את נגישותם של פרסומים אקדמיים?

02

גידול בכמות הציטוטים

פרסום מאמר באופן חופשי באינטרנט מביא לחשיפתו בקרב הקהילה המדעית, מגדיל את תפוצתו ומשפר את כמות הציטוטים למאמר¹.

ציטוט המאמר הינו אינטרס משותף לחוקר ולמוסד האקדמי. הציטוט מביא לקידום דירוגו של החוקר במחקר העולמי וכן לקידום דירוג המוסד בו עובד החוקר.

-
- 1 Iain D. Craig , Andrew M. Plume, Marie E. McVeigh James Pringle and Mayur Amin, Do Open Access Articles Have Greater Citation Impact?1(3) Journal of Informatics 239 (2007) available at: http://www.publishingresearch.net/Citations-SummaryPaper3_000.pdf.pdf; Philip M. Davis and Michael J. Fromerth, Does the arXiv lead to higher citations and reduced publisher downloads for mathematics articles?, 71 (2), Scientometrics 203 (2007) available at: www.springerlink.com/content/711348847r236606

יש הטוענים שעיתוי הפרסום המהיר של המאמר, ובימת הפרסום הם המשפיעים על כמות האזכורים?² אולם, אין ספק כי הנגישות למחקר מגדילה את קהל הקוראים הפוטנציאלי.

קידום המדע

גישה חופשית לפרסומים מדעיים חיונית למחקר ולהוראה. המחקר הקיים מהווה בסיס לפיתוח מחקר חדש. עלויות הגישה לפרסומים מדעיים עלולות לעכב את המחקר וליצור חסמים לשיתופי פעולה. גישה חופשית למחקרים היא אינטרס משותף של חוקרים ושל מוסדות אקדמיים, בעידן בו המשאבים של המוסדות האקדמיים מוגבלים ומצומצמים.

---

2 Henk F. Moed, The effect of “Open Access” upon citation impact: An analysis of ArXiv’s Condensed Matter Section 58(13) J. of the American Society for Information Science and Technology 2047 (2007) available at: <http://arxiv.org/abs/cs/0611060>

בעיות שעלולות למנוע נגישות למחקר

מוציאים לאור של כתבי עת מדעיים מטילים מגבלות על הפצת המאמר באינטרנט, כתנאי לקבלת המאמר לפרסום.

כתבי עת מדעיים המציעים מודל של גישה פתוחה (Open Access) מגלגלים לעיתים קרובות את עלויות הפרסום הכבדות על החוקר או על המוסד האקדמי, כך שהפרסום לקוראים ללא תשלום ממומן על ידי החוקר.

עלויות אלה עלולות למנוע פרסום מחקרים ראויים ולהטות את הפרסום לטובת מוסדות מבוססים כלכלית.

מודלים אפשריים להנגשת מאמרים

בשנים האחרונות קידמה הקהילה המדעית מספר יוזמות לשיפור נגישותם של פרסומים מדעיים. בהקשר זה התפתחו מספר מודלים: מודל הזהב, המודל הירוק, כתבי עת פתוחים וכן סיוע לחוקרים במו"מ מול מו"לים של כתבי עת.

The Gold Model ("מודל הזהב")

פרסום המאמר בכתבי עת נגישים ופתוחים לכל באינטרנט, תוך גלגול עלויות הפרסום על החוקר.

The Green Model ("המודל הירוק")

העלאת כתב היד של הכותב למאגר אלקטרוני מוסדי (בד"כ בדף הבית של החוקר), לצד פרסומו בכתב העת המדעי³.

פרסום המחקר במאגרי מידע פתוחים ייעודיים

▪ אתר ssrn.com הינו דוגמה לאתר בו מפרסמים מאמרים בגישה פתוחה או חצי-פתוחה (פרסום תקציר המאמר בלבד).

³ ראו במאמר: Do Open Access Articles Have Greater Citation Impact?, לעיל, ה"ש 1.

- בנוסף, ישנם כיום מנועי חיפוש שונים המסייעים באיתור מאמרים בכתבי עת פתוחים. כך יותר קל למצוא אותם ולהשתמש בהם.⁴

סיוע לחוקרים במו"מ מול מו"לים של כתבי עת:

- **מודל הנספחים של CC Scholar⁵:** ארגון Creative Commons העולמי יצר מחולל אוטומטי של נספחים לחוזים, אותם ניתן לצרף להסכם הפרסום שמעביר המו"ל לחתימתו של החוקר. הנספחים הללו מבטיחים את הגישה החופשית למאמר ברמה זו או אחרת.

---

⁴ ראו, למשל, את אתר www.oapen.org של הספרייה הוירטואלית Open Access Publishing in European Networks, ובו מחקרים של חוקרים אירופאיים. ראו גם את מנוע החיפוש בתוך כתבי עת מדעיים www.doaj.org Directory of Open Access Journals וכן: www.opensciencedirectory.net.

⁵ מחולל הנספחים מצוי באתר: scholars.sciencecommons.org

כיום מוצעות שלוש אפשרויות לנספחים:

- **Access-Reuse**: למחבר תהיה הזכות לאפשר לציבור הקוראים להשתמש במאמר שלו כל עוד ניתן קרדיט למחבר והשימוש שנעשה אינו מסחרי.

- **Immediate Access**: למחבר תהיה הזכות להעלות עותק של מאמר שפורסם מיידית לאתר אינטרנט שלא גובה תשלום עבור המאמר.

- **Delayed Access**: למחבר תהיה הזכות להעלות את הגרסה הסופית של המאמר לאתר אינטרנט שאינו גובה תשלום עבור גישה למאמרים, רק לאחר שחלפו 6 חודשים מיום הפרסום בכתב העת.

■ גיבוי מוסדי דוגמת MIT:

תלותם של החוקרים בקבלת המאמר לפרסום בכתבי עת מובילים לשם קידומם המקצועי, עלולה לפגוע ביכולת החוקר לנהל מו"מ עם המו"ל ולשנות את החוזה עם כתב העת כך שיאפשר גישה חופשית למאמר (כדוגמת הנספחים של CC). על כן, מוסדות כגון MIT

מצאו לנכון לגבות את החוקר הבודד באמצעות תמיכה מוסדית.

לאור זאת, MIT כמוסד, מחייב את החוקרים שלו לצרף לכל הסכם פרסום את נספח MIT Copyright Amendment המאפשר לחוקרים במוסד לפרסם מיידית את המחקר האקדמי שלהם המאגר המוסד (מאגר של MIT) ולהפקיד אותם בספרייה של MIT וכן לעשות במאמרים שימוש בלתי מוגבל, בכפוף לכך שהשימוש אינו למטרות רווח.⁶

מכיוון שזו המדיניות המוצהרת של MIT ולאור הגיבוי שניתן לחוקרים - המודל מיושם. ליוזמה של MIT לקידום הנושא של Open Access שותפות גם Cornell, University of California, Dartmouth, Harvard ו-⁷Berkeley.

---

6 libraries.mit.edu/sites/scholarly/mit-open-access/open-access-at-mit/mit-open-access-policy

7 news.harvard.edu/gazette/story/2009/09/harvard-joins-in-support-for-open-access-publication

לשמור על הזכות לפרסם את המחקר באתר הבית באתר המוסד או באתרים של גישה חופשית.

לרתום את המוסד האקדמי לתמוך בחברי הסגל האקדמי ולהצהיר על מדיניות של גישה חופשית למחקרים אקדמיים, כפי ש-MIT והרווארד בחרו לעשות.

לעשות שימוש במחולל הנספחים האוטומטי של Creative Commons בחתימת הסכם ההוצאה לאור עם מו"לים בחו"ל.

למידע נוסף

openeducation.org.il

בשאלות ניתן לפנות לכתובת דוא"ל:

open.education123@gmail.com

:Access to Knowledge (A2K)

אוסף של כללים ועקרונות המשותפים לתנועות חברתיות שונות, שהמשותף לכולם הוא ההנחה כי גישה פתוחה למידע נחוצה לשם השגת התפתחות תרבותית וכלכלית ולצורך שמירה על זכות האדם ליטול חלק בחיי התרבות.

לגישתם, יש לצמצם את ההגנה המשפטית שניתנת למידע באמצעות המשטר המשפטי של קניין רוחני, דיני חוזים ודיני נזיקין.⁸

---

8 Balkin, J., (2006, April). What is Access to Knowledge? Presented at Yale A2K Conference. balkin.blogspot.com/2006/04/what-is-access-to-knowledge.html

:Open Access Journal (OAJ)

אתרים וכתבי עת המציעים מאמרים אקדמאיים בדרך מקוונת, הנגישים באופן חופשי.

חלק מן האתרים דורשים תשלום מהכותבים, וחלקם מסובסדים בידי מוסדות אקדמאיים, מוסדות ממשלתיים או מענקי מחקר.

JMIR הינו דוגמה לכתב עת הגובה תשלום מכותב המאמר על מנת שהמאמר יהיה נגיש לכל⁹. כתב העת מנגיש מחקרים רפואיים באינטרנט. כך נוהג גם כתב העת PLOS¹⁰.

אתר ה-ssrn.com נוקט בגישה שונה - האתר מהווה פלטפורמה לפרסום מאמרים, ללא הליך בחינה ומאפשר העלאת מאמרים ללא עלות כספית לאתר. בהתאם המאמרים נגישים לציבור מנויי האתר, אלא אם קיימת מגבלה משפטית שאינה מאפשרת זאת.

---

⁹ www.jmir.org

¹⁰ www.plosbiology.org/article/info:doi/10.1371/journal.pbio.0040157

המרכז למשפט וטכנולוגיה

The Haifa Center for Law & Technology

המרכז למשפט וטכנולוגיה

הפקולטה למשפטים אוניברסיטת חיפה, הר הכרמל 31905

טלפון: 04-8288569 | פקס: 04-8288747

techlaw@univ.haifa.ac.il